Lokalhistorisk Arkiv for Gylling og Omegn
Årsskrift 2019

Lokalhistorisk Arkiv for Gylling og Omegn
Gylling Skolegade 13
8300 Odder
www.gyllingarkiv.dk
tlf. 86540900 mail: gyllingarkiv@gmail.com

Arkivleder Mogens Højmark: Tlf. 64637564 mobil 21366391
Mail: hojmarkm@gmail.com

I det følgende fortælles kort om oprettelsen af Interessentskabet Gylling Vandværk og om nogle af opgaverne for vandværket.

Rent vand.

Vand er nødvendigt for livet, og rent vand har altid været et ønske for mennesker. De første i Danmark boede ved vandløb. Senere fandt man ud af at grave brønde, hvor de lokale beboere kunne hente rent vand.

Da man flyttede gårdene på landet ud af landsbyerne, sikrede man sig en brønd hvert sted.

Mange af gårdene havde deres brønd og pumpe inde på gårdspladsen, hvor møddingen også var.

Tit var brønden så tæt på møddingen, at brøndvandet ikke var egnet til drikkevand. Derfor drak man ikke vand, når man var tørstig, men øl. Øllet til hverdag var ikke stærkt, men vandet havde været kogt, så bakterierne var dræbt.

At der måske blev tilført lidt nye bakterier af de druknede fluer i det fælles ølkrus, så man bort fra.

Fjeldstedgården i Den Fynske Landsby med møddingsplads og vandpost med vandtrug.

I landsbyerne havde man efterhånden også brønd med pumpe til hvert hus, men mange af brøndene var ikke ret dybe, så vandet i dem var heller ikke her af god kvalitet.
(Læge Didriksen fortæller, at der af og til kom frøer med op, når de pumpede vand fra den brønd, der var ved lægehuset, da han kom til byen. Vandkvaliteten steg, da der kom en ny brønd og rendestenen - det åbne afløb- blev brolagt.)
Mange brønde var desuden gravet et sted, hvor overfladevand også kunne løbe ned i brønden. Det fandtes også i byerne, hvor fællesbrønden også havde et vandtrug, så hestene kunne vandes. Hestenes urin kunne således nemt finde vej ned i brønden. Men kloge byrådsmænd, der sparede på kommunens penge, hævdede, at bare pumpen gik langt nok ned i brønden, betød det ikke noget, at der var lidt urin fra heste (eller mænd) i overfladen. Det blev jo blandet op.
I løbet af 1800-tallet blev man dog klar over smittefaren ved forurenet vand, og begyndte at anlægge vandværker, så alle kunne få rent vand. Det første vandværk i Odense fra omkr. 1850 havde vandrør af træ.
Det var naturligvis først i de større byer man fik vandværk, men efterhånden kom også mindre byer og landsbyer med.

I Gylling kom det første vandværk efter at man havde haft stiftende generalforsamling 22. august 1931, hvor man besluttede at starte I/S Gylling Vandværk med en anlægssum på max 15.000 kr.
Vandværket blev anlagt på Lindbys grund ved Gylling Bryggeri. Det blev nu lidt dyrere end beregnet, nemlig 17.080,75 kr.
Vandafgiften blev sat til 2 kr. om måneden pr hus, 4 kr. pr. ejendom og 5 kr. pr. gård.
Den første bestyrelse bestod af brygger Lindby, entreprenør Søren Dalgaard, smedemester N.P. Haugard, gårdejer Johannes Jensen og gårdejer Johannes Rasmussen.
Man måtte forhandle med amtet om hvor rørene skulle lægges, og om linjeføringen under og ved landevejen.
Indlæggelse af vand i distriktsjordmoderboligen (Hovedgaden 31), blev betalt af amtsfonden med 300 kr. ved tilslutningen, og en afgift på 1 kr. om måneden. Jordmoderboligen blev således ikke

interessent, og skulle dermed ikke være med til at betale for vedligeholdelsen, sådan som andre interessenter havde pligt til.
Da vandværket begyndte at levere vand, var der tilsluttet 70 interessenter. Men antallet steg hurtigt.
I 1933 bad menighedsrådet om tilbud på installation af vand på præstegården, da man mente, at det øgede vandforbrug fra vandværket, havde medført vandmangel i præstegårdens brønd. Det var nok rigtigt, for da man et par år efter havde brug for mere vand i vandværket, og ville hente det op ved præstegården, fandt man ud af, at det var det samme vandførende lag, man hidtil havde hentet vandet fra, så det gav ingen løsning.
I 1935 talte man om at afgiften skulle hæves for de, der fik indlagt toilet med træk og slip. Det blev dog ikke til noget i denne omgang, i stedet fik pensionister og enlige kvinder vandet til halv pris.
Efterhånden som flere blev tilsluttet vandværket, måtte man flere gange sætte restriktioner på forbruget, hvis der skulle være vand nok.
Senere samme år blev forbrugere med vandskyllende toilet pålagt en ekstra afgift på 25 øre pr. måned. Samme afgift fik bilejere. Afgiften på bilvask blev slettet igen i september 1940.
Hvis en boligejer havde lejere, blev der også pålagt en ekstra afgift.
1. juni 1935 blev det aftalt med Håndværkerforeningen, at der skulle etableres en vandhane ved kolonihaverne hvor foreningen skulle betale halvdelen af anlægssummen og derefter 12 kr. årlig i en 10-årig periode. (Håndværkerforeningen havde anlagt 6 nyttehaver i forbindelse med festpladsen. Haverne kunne lejes for 10 kr. om året).
I feb. 1936 blev det vedtaget, at det var tilladt at vande havesager, kartofler dog undtaget. Men i juli måtte vandværket forbyde alt vandforbrug bortset fra husholdning og kreaturvanding. Det var klart, at en ny boring var nødvendig.
I sept. 1937 måtte man i en periode forsøgsvis fra d. 1. til 14. lukke for vandtilførslen fra kl. 22 til kl. 5.
I 1938 vedtog man at lave en ny boring på Johannes Jensens mark ved vejen ud til mejeriet. Forud havde man fået lavet analyse af vandet på mejeriet og undersøgt, om der kunne skaffes vand nok på stedet. Der var masser af vand i god kvalitet, men med en hårdhedsgrad på 23. (Vands hårdhed måles i dh-grader. Det hårdeste er mellem 24 og 30)
I vinteren 1941 blev det drøftet, om vandværket skulle betale for optøning af frosne vandrør. Det blev også besluttet, at nye interessenter ikke kunne tilsluttes i hårde frostperioder.
Da Malskær i 1947 ønskede at få vandledning og vand til alle ejendomme, måtte bestyrelsen i gang med en større udregning. Resultatet blev, at Malskær-beboerne (Malskær vandforsyning = v/f) selv skulle bekoste en forsyningsledning, som vandværket derefter overtog ansvaret for og vedligeholdelsen af. Ejendommene blev forsynet med vandmålere, og skulle betale 20 øre pr. m^3. Dog skal vandprisen reguleres efter el-prisen, da der skal bruges en pumpe til at opretholde vandtrykket.
Efter anlægget blev der på generalforsamlingen i Interessentselskabet Gylling Vandværk 1949 klaget over, at man fra Malskær v/f havde benyttet udenbys arbejdere til anlægget af forsyningsledningen.
I maj 1950 blev det pålagt, at Gylling kommune skulle opstille 6 brandhaner i byen. Kommunen afholder udgifterne, men vandværket sørger for etableringen. Formanden for vandværket retter henvendelse til byens 3 smede, og beder om overslag over de 6 brandstandere.
I 1958 blev der købt en ny pumpe fra Bjerringbro Maskinfabrik. Pumpen kostede 3300 kr. leveret og opsat. Ved samme lejlighed blev pumpestationen gjort i stand både udvendig og indvendig. Dette

arbejde blev udført af murer Axel Jensen og Peter Frederiksen. Ved samme lejlighed blev de to herrer bemyndiget til at afhænde den gamle pumpe.
1961 tillades det brygger Lindby at fjerne den del af det gamle pumpehus, der ligger over jorden, mod at der lægges et solidt jernbetondæk over huset, en støbt lem af samme størrelse som den nuværende anbringes, og jerntrappen kortes op, så den frie adgang bevares.
1967 blev der udfyldt et ansøgningsskema til indvinding af vand til forsyning af ca. 340 interessenter. (Det er en tilgang på 8 interessenter om året fra vandværkets start)
Også i 1967 blev der udvidet med en 4. pumpe, så der nu kunne leveres 75 m^3 i timen.
I 1968 fik vandværket efter ansøgning ret til at indvinde 250.000 m^3 om året.
I januar angives det, at man skønner at bruge 800 – 1000 m^3 i døgnet. (Det er skønnet, fordi man ikke har en måler på forbruget.) Antallet af beboere er ca. 1200, og dertil kommer ca. 2400 kreaturer, ca. 10.000 svin, 1 gartneri, 1 sodavandsfabrik og 2 skoler.
I 1977 konstaterede man, at grundvandstanden i de seneste 4 år var faldet så meget, at to af pumperne ikke mere kunne nå vandet. Man vedtog at forlænge sugeledningerne samt at udføre en ny boring.
1978 pålagde Odder Kommune vandværket at registrere sit vandforbrug og udtage prøver til bakteriologisk analyse. Det er efterhånden blevet en betydelig udgift for værket.
1989 blev vandværket pålagt at registrere sine ledninger. Der blev en del tegnearbejde for bestyrelsen, og en masse målearbejde. Men nu ved man, hvor vandledningerne er placeret.
1992 blev der stillet krav om vandure ved alle ejendomme, der var sluttet til renseanlægget. Var der ikke vandur, ville ejendommen blive pålagt en afgift for 200 m^3 vand á 14,16 kr. – dvs. 2832 kr. om året.
I 1990 blev der fundet en forurening af brønden ved mejeriet, der i en del år havde huset et renseri. Amtets forslag var, at så skulle Gylling købe sit vand fra Odder, i stedet for at tage hånd om den fundne forurening og afværge, at den bredte sig.
Fra Gylling Vandværks side protesterede man, og det endte med, at der blev foretaget afværgepumpninger, så forureningen ikke berørte Gylling.
På er senere tidspunkt blev der fundet forurening, så man igen ville presse Gylling til at købe vand fra Odder. Men da en sivebrønd, der modtog overfladevand fra vejen, og var placeret på vandværkets grund, blev lukket og overfladevandet i stedet ledtes til kloakledningen, var det problem løst. Senere blev der igen konstateret forurening efter kloakeringen, som tillod regnvand at sive ned til grundvandet, men det stoppede af sig selv, så gyllingvandet igen var rent.
I de næste mange år var der lange og tunge forhandlinger, hvor Odder Kommune pressede på for at få lavet en ordning, så Gylling skulle købe sit vand derfra. Bestyrelsen for Gylling Vandværk mente, at deres opgave var at sikre forbrugerne rent vand af god kvalitet til den bedst mulige pris, og at købe vand fra Odder ville øge prisen betragteligt, så det syntes man ikke var en reel mulighed.
Som det ser ud nu, løser Gylling Vandværk sin opgave. Kvaliteten er i orden, og der holdes nøje øje med, at den vedbliver at være det.
Måske er der politikere i Odder, der glemmer, at i Gylling er der et stærkt og selvstændigt samfund, som sætter pris på ikke at være styret udefra.
Hvis man gerne vil sætte sig mere grundigt ind i sagerne mellem Gylling Vandværk og Århus Amt og Odder Kommune, har vi på Lokalhistorisk Arkiv adskillige kg. papir, der dokumenterer det.

Generalforsamling.

Lokalhistorisk Arkiv indkalder til generalforsamling på Gylling Skole mandag d. 8. april kl. 19.00
Dagsorden ifølge vedtægterne. (se www.gyllingarkiv.dk)
Efter generalforsamlingen vil borgmester Uffe Jensen fortælle.
Gratis adgang. Foreningen er vært ved en kop kaffe eller te.
Der vil blive lejlighed til at købe Jens Nørgaards bog, Mennesker på min vej. Pris. 100 kr.

Bliv medlem af arkivets støtteforening.
Enkeltmedlemmer 75 kr. pr. år.
Par: 100 kr. pr. år
Betaling via netbank: reg.nr. 1944 konto 9464407380
Mobil Pay: Frode Madsen 40866444

Bestyrelsen:
Mogens Højmark tlf. 6463 7564
Per D. Larsen tlf. 29269906
Else Laursen tlf. 8655 1926
Frode Madsen tlf. 4686 6444
Tove Bøgh Rasmussen tlf. 2793 9109